

Dr. KOVACSICS JÓZSEF:

STATISZTIKAI FEGYELEM HIÁNYA A KÖZIGAZGATÁSBAN

A Népgazdasági Tanácsnak több, a Statisztikai Szemlében már többször ismertetett határozata foglalkozik a statisztikai munka terén tapasztalható párhuzamos jelenségekkel. E határozatok végrehajtása során megindult a harc a felesleges, a bizonylati alátámasztást nélkülöző párhuzamos statisztikák felszámolásáért.

A Statisztikai Hivatal szükségesnek látta, hogy a Népgazdasági Tanács határozatának minden területen, így a közigazgatás, a tanácsok területén is érvényt szerezzen. Az alábbi cikk a községek statisztikai adatszolgáltatását ellenőrző hivatali vizsgálatokról ad számot.

Kilenc megyében (Bács—Kiskun, Baranya, Fejér, Győr—Sopron, Komárom, Nógrád, Pest, Szolnok, Tolna) végzett felülvizsgálatot a bizottság és feldolgozta 21 község (Adony, Ács, Csorna, Dombóvár, Györszentmárton, Felsőnyék, Hegykő, Izsák, Jászapáti, Jászjákóhalma, Kiskőrös, Kisterenye, Nagykáta, Nagylók, Pécsvárad, Sárbogárd, Szentlőrinc, Tamási, Tápiószéle, Tata) és két város (Pécs és Salgótarján) egész 1950. évi irattári anyagában található adatkéréseket, kérdőíveket, áttekintette a községek által felsőbb szerveikhez felküldött, általuk kért időszaki jelentéseket és rendszeresen vezetett nyilvántartásokat.

A felszínre került mintegy 700 darab adatkérés, beszédes bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy milyen mérhetetlen bürokráciát jelent a papírforma szerinti, íróasztal melletti vezetés, a felesleges adatkérések, a hiábavaló jelentések bekérése.

A győri terv- és statisztikai csoport által kiadott adatfelszólító levél például megkérdezi, hogy az üzem... „a) milyen iparcikkeket gyárt és milyen mennyiségben (negyedévi vagy évi), milyen nyersanyagot használ és hol szerzi be; e) gyártmányait hol értékesíti (megyében kelet, hely szerinti közvetlen környéken, vagy nagyobb körzetben, esetleg exportra is termel); f) milyen az üzemek importált nyersanyagokkal, illetve olyan anyagokkal és termelvényekkel való gazdálkodása, melyeket akár nyersanyagokként exportálnak, illetőleg akár kész- vagy félkészárúként exportálnak.“ Ezzel egyidejűleg elrendeli, hogy: „a község vegye számba a nem működő ipartelepek épületeit (malmok, mezőgazdasági szeszfőzdék) és foglalja kimutatásba az alábbi adatokat: 1. tulajdonos neve, lakhelye, 2. üzem helye (község, utca, tanya), 3. nagysága (alapterület, magasság), 4. állapota (pl. jó vagy... %-ban romos), 5. jelenleg milyen célra használják és ki, 6. milyen gépi berendezések vannak az üzemben és ezek felett ki rendelkezik és milyen állapotban vannak“, stb., stb.

A kérdőpontokból kitűnik, hogy az adatgyűjtő nem volt tisztában azzal, hogy a feltett kérdések megválaszolása (ha ugyan egyáltalán meg-

válaszolhatók voltak!) milyen roppant munkát jelent. Nem tudta, mert nem gondolta át például, hogy egy ilyen kérdés mögött: „milyen iparcikket gyárt az üzem, milyen mennyiségben és gyártmányait hol értékesíti“ — esetleg az adatok ezrei vannak.

Vegyünk egy másik példát. A jászberényi járási tanács terv- és statisztikai csoportja a község olyan vázrajzát kérte, amelyben: „a szikes talaj kék, homokos talaj sárga, vályogtalaj zöld, az agyagtalaj piros szín-
nel legyen megjelölve — (e vázrajzon az egyes talajnemek kat. holdakban pontosan legyenek feltüntetve!) — valamint a szikes talajnál mennyi a szelíd szik és vad szik“. Kérte továbbá a községben lévő traktorok, ekék, traktortárcsák, cséplőszekrények, kettes lófogat, egyes lófogat, kettes ökor- és bivalyfogat, kettes tehénfogat, vetőgépek, boronák, ekék, tárcsák számát, külön jelentve mennyi az üzemképes és mennyi az üzemképtelen, ígás kocsis és ígás szekér száma, stb., stb.

A jászberényi járási tanácsnak a kérdései jórészt teljesíthetetlen kívánságokat támasztanak. Az ilyen kontár adatgyűjtések, az adatgyűjtés végrehajtásának mikéntjére nem is tartalmazznak utasítást, pedig a fogalmak helyes, világos, egyértelmű meghatározásán és a kérdőíveknek helyes szövegezésén és kellően szövegezett utasításon múlik minden.

Az adatkérések sokszor a nevetségességig fajulnak, egészen hiábavaló, lehetetlen adatokat kérnek. A szolnoki megyei tanács IV. b. osztálya például a községek területén található eperfákat akarta összeírtni. A csornai járási tanács a tehénkataszter számára még a tehenek nevét is megkérdezte. A komárommegyei tanács mezőgazdasági osztálya a mezei pocok elszaporodásának megakadályozása érdekében elrendelte, hogy a községi tanács „a mezei pocok fellépéséről és elterjedéséről érintett terület k. h. számának feltüntetésével hetenkint tegyen jelentést mindaddig, amíg hatóságának területén kártétel észlelhető“. (Különben a községi tanácsok a rendelkezést nem tartották be, csupán 6—7 esetben küldtek jelentést s miután látták, hogy a megyei tanács a jelentést nem sürgeti, végleg be is szüntették.) A Soproni Mezőgazdasági Igazgatóság egyik adatgyűjtése az egérritással kapcsolatban az *egérrel való fertőzöttség megállapítását* kérte. Az utasításban többek között a következő szakszerű útmutatás szerepelt:

„A fertőzöttség megállapításánál legyünk figyelemmel arra, hogy a tél folyamán az egerek nem igen mutatkoznak a felszínen, így tehát a lakott lyukakat kell megfigyelni, nehogy az észlelőt félrevezesse az, hogy nem lát egereket futkározni. A szemlét célszerű a déli órákban, lehetőleg napsütésben végezni, mert akkor erősebb mozgást észlelhetünk.“

Az ilyenfajta adatgyűjtések nevetségessé, komolytalanná teszik a statisztikát.

Sok az olyan adatkérés, amire a község nem is tud válaszolni, viszont a Központi Statisztikai Hivatalnál legtöbbszörre rendelkezésre állnak azok az adatok.

Így Pest megye alispánja 1950. április 4-én minden községtől megkérdezte a nemzetiségi és foglalkozási megoszlást. A községek szociális, kulturális, közlekedési viszonyaira vonatkozó adatokat nem egy megye kérdezte meg az elmúlt hónapokban — jöllehet — ezek az adatok a Statisztikai Hivatalban rendelkezésre állnak.

Nem egyszer az ellenség használja ki a kellő megfontolás nélkül végrehajtott adatgyűjtést. Például Győr megyében, mikor a határmenti községektől megkérdezték a nemzetiségi adatokat, a reakció azt a hírt terjesztette, hogy kitelepítés lesz.

Az alábbi táblázatból, amely Adony és Tata községektől 1950. év novemberig kért adatok számáról ad hozzávetőleges képet — megállapítható például, hogy a Tata községtől kért 965 adatból 509 nem válaszolható meg, 403 pedig közvetlenül a Statisztikai Hivatalban megkapható. A község hozzávetőlegesen, becslésszerűen válaszokat adott azokra a kérdésekre is, melyekre adat nem állt rendelkezésére, aminek az eredménye az lett, hogy a megyéhez a községektől beérkezett adatok egészen megtevesztő eredményt adtak.

A község neve	A községtől kért adatok összes száma	Ebből		K. S. H.-ban	
		megválaszolható	meg nem válaszolható	meglévő	meg nem lévő
a d a t o k s z á m a					
Adony (Fejér m.)	496	304	192	224	272
Tata (Komárom m.)	965	458	509	403	582
Összesen	1461	760	701	627	854

Előfordult az is, hogy egy hivatal (Fejér megye) két előadója ugyanazon nap lényegében azonos — csupán fogalmazásban eltérő — kérdőívet küldött ki.

A kiszállások során megállapítható volt, hogy az adatgyűjtések szakszerűtlenségének egyik oka az, hogy felettes szervek nem adnak a községeknek elegendő időt az adatok kitöltéséhez. Így postafordultával kért Fejér megye alispánja 40 olyan adatot, amit begyűjteni és megválaszolni községenként legalább 2—3 napig tart. Az adatgyűjtés néhány kérdését idézzük:

„Összes utcák utcahossza: ... km, kövezett úttestek hossza: ... km, ebből makadám: ... km, összes járdahossz (burkolt): ... km, közvilágítási hálózat: ... km, fásított utcahossz: ... ; parkok területe: ... ; fásítás során elültetett facsometék száma: ... ; piacterek száma: ... ; piacterek alapterülete: ... ; ebből burkolt: ... ; vásárterek száma: ... ; vásárterek területe: ... ; bölcsődék száma: ... ; ezek ágyainak száma: ... ; szülőotthonok száma: ... ; ezek ágyainak száma: ... ; tenyészbikák száma: ... ; tehének száma: ... ; egy bikára jutó tehének száma: ... ; óvodák száma: ... ; óvodákba járók száma:“

Az adatokat postafordultával kérte az alispán és az adatfelszólító levél végén megjegyzi, hogy az adatokat az adott határidőre sürgetés bevárása nélkül terjessze be, mert a mulasztók ellen a legszigorúbb megtorló intézkedést teszi folyamatba.

A felesleges statisztikai adatkérések mellett a községi ügyintézés másik bürokratikus gócpontja a jelentések, időszaki beszámolók és nyilvántartások körül van. 1948-ban a Belügyminisztérium vizsgálat alá vette a közigazgatási hatóságok által vezetett nyilvántartásokat és felettes szerveikhez küldött rendszeres jelentéseiket és akkor többszáz bürokratikus, korszerűtlen jelentést el is töröltek (a pellagramegbetegedésekről a

fejgombás betegekről, a tűzoltásra kötelezettekről, a pénzszekrények kulcsáról, az egyletek, kaszinók, takarékpénztárakról vezetett nyilvántartásokat), azonban még mindig vannak a monarchia idejében elrendelt és a mai viszonyoknak meg nem felelő felesleges nyilvántartások. Így az 1894. évi XII. t.-c. 23. §-a alapján kellene vezetni a községeknek — szerencsére a felettes hatóságok nem szorgalmazzák és a községek a vezetést elhanyagolják — a haszonállatok olyan nyilvántartását, melyben a tavaszi (a leelőre való kihajtás előtt) és az őszi (a legelőkről való behajtás után) állapotnak megfelelően faj és kor szerint tünteti fel az állatokat. A 15.000/1916. B. M. rendelet értelmében nyilvántartást kell vezetni a községeknek a kóbor cigányokról (a rendelettel annakidején azért akarták nyilvántartásba venni a cigányokat, mert a katonai szolgálatnak nem tettek eleget). Nyilvántartást kell vezetniök a községeknek a 48.000/1894. F. M. rendelet értelmében a pásztorok minősítéséről, eskütételéről, jelentést adnak helyenként a községek, valami régi feudális jogszabály alapján a rendőrség és közigazgatás közötti súrlódásokról, stb., stb.

A felsorolt példák azt bizonyítják, hogy ismételten meg kell vizsgálni ezt a kérdést és rendet kell teremteni ezen a téren. Megengedhetetlen helyzet, hogy egyszerű felesleges, hiábavaló nyilvántartásokat vezessenek a községek, ugyanakkor ne vessenek olyan nyilvántartásokat, melyek fontos tükörképei a községi viszonyoknak. A községek által vezetendő nyilvántartásnak egyharmada még mindig felesleges (legtöbbször ezeket a községek nem is vezetik); Jászapáti község felfektette például a vezetendő nyilvántartásokat, de egyetlen egy tétel sem található bennük. Viszont hivatalátadás alkalmával a bürokrácia dicsőségére szabályszerűen lezárják és átveszik az üres lapokat.

A Szovjetunióban valamennyi falusi szovjet számára egységes kötelező nyilvántartási rendszer van megállapítva, így biztosítva van minden adatkézésnek kellő hiteles okmányos alátámasztása. *A szovjet statisztika ezért községi viszonylatban is a legszigorúbb állami ellenőrzésen, az okmányok megbízhatóságán, a beszámolási statisztikai adatokkal történő gondos ellenőrzésén alapszik.*

Nálunk is csak a beszámolójelentéseknek és nyilvántartásoknak a felülvizsgálata és központilag történő megtervezése biztosíthatja a szükségesség fegyelmet.

A párhuzamos, felesleges és vadstatisztikák elleni küzdelemben gondoskodnunk kell a statisztikai munka folyamatosságát, rendszerességét biztosító egységes községi nyilvántartások felfektetéséről. *A Szovjetunió példája és saját tapasztalatunk nyomán meg kell látnunk, hogy a legfontosabb teendő a községi nyilvántartások — melyek a beszámolójelentéseknek is alapjai kell, hogy legyenek — olyan rendszerének összeállítása, hogy azokat a község is fel tudja használni saját viszonyainak áttekin-téséhez.*

A bürokrácia elleni küzdelem a tanácsok megalakulásával új szakaszhoz érkezett. A tanácsok — amint ez a helyi kiszállások során tapasztalható volt — ebben a kérdésben a legnagyobb segítséget és támogatást nyújtottak; a kérdés jelentőségét azonnal felismerték, és értékes tapasztalatokkal is szolgáltak. A tanácsokon keresztül új szellem áramlik a közigazgatásba. Fontos, hogy a megfelelő felvilágosító munkával ez az új szellem a községi nyilvántartások, a községi statisztikák területén is éreztesse hatását.